

A SZÜLŐI BÁNÁSMÓD HATÁSA AZ ISKOLAI ERŐSZAKKAL KAPCSOLATBAN ELŐFORDULÓ MAGATARTÁSMINTÁKRA

Margitics Ferenc, Figula Erika, Pauwlik Zsuzsa és Szatmári Ágnes

Nyíregyházi Főiskola, Pszichológia Tanszék

Kutatásunk során azt vizsgáltuk, hogy a különböző szülői bánásmódok (anyai és apai gondoskodás, anyai és apai túlvédés, anyai és apai korlátozás) milyen kapcsolatban állnak az iskolai erőszakkal kapcsolatban kimutatott egyes magatartásmintákkal (áldozat, támadó, csatlakozó beavatkozó, segítő beavatkozó, szemlélő). A vizsgálatban 647 általános és középiskolai tanuló vett részt (301 lány, 346 fiú). Az iskolai erőszak során előforduló magatartásminták azonosítására az Iskolai Erőszak Kérdőívet (*Vassné Figula, Margitics, Barcsa L-né, Madácsi, Pauwlik és Rozgonyi T-né, 2009*), a családi szocializációs tényezők vizsgálatára a Szülői Bánásmód Kérdőívet (*Tóth és Gervai, 1999*) alkalmaztuk. Kutatásunk eredményei alapján az iskolai erőszak során előforduló egyes magatartásminták a szülői bánásmód egyes dimenziói közül az anyai és az apai gondoskodással állnak a legszorosabb kapcsolatban. Nemi hovatartozástól függetlenül a kevés szülői gondoskodás támadóvá válásra hajlamosít, azonban a támadóvá válás háttértényezői eltérőek a fiúk és a lányok esetében. Az iskolai erőszak során előforduló egyes magatartásminták szintén szoros összefüggést mutattak az anyai és az apai túlvédéssel. Az apai túlvédés másként hat, mint az anyai túlvédés, más-más magatartásmintát hívnak elő iskolai erőszak során. Az anyai túlvédés iskolai erőszak esetén erősebb befolyást gyakorolt a fiúkra, mint a lányokra. A túlvédő anya gyermekei iskolai erőszak során – nemi hovatartozástól függetlenül – hajlamosak támadóvá válni, s a túlvédő anyák fiai szívesen csatlakoznak a támadóhoz. Ezzel szemben a túlvédő apa gyermekei iskolai erőszak során – ugyancsak nemtől függetlenül – hajlamosak áldozattá válni, vagy fiúk esetében fizikai agressziót alkalmazni. Az iskolai erőszak során előforduló egyes magatartásminták legkevésbé az anyai és az apai korlátozással voltak kapcsolatban. Míg a lányok esetén sem az anyai, sem az apai korlátozás nem állt kapcsolatban egyik iskolai agresszió során előforduló magatartásmintával sem, addig a fiúknál mind az anyai, mind az apai korlátozás az iskolai osztályközösségben való el nem fogadottság érzésének az átélésére hajlamosított.

Az iskolai erőszak elméletei

Az iskolai erőszak (*school bullying*) az utóbbi 20 évben áll a nemzetközi kutatások középpontjában. Skandináviából, Japánból és Angliából indultak a kutatások, azonban mára a legtöbb európai országban, továbbá az Egyesült Államokban, Kanadában, Ausztráliában és Új-Zélandon, is folyamatosan zajlik a jelenség tanulmányozása (*Smith, Madsen és Moody, 1999*).

A bullying használatos annak az agresszív viselkedésnek a leírására, ami megjelenhet a munkahelyen (munkahelyi zaklatás), az iskolákban (a diákok közötti agresszió és zaklatás), ugyanakkor magában foglalja – többek között – a testvérek közötti erőszakot vagy az elítéltek egymás közötti bántalmazását is. A pszichológiai szakirodalom az iskolai erőszak jelenségét olyan ismétlődő viselkedésként határozza meg (magában foglalva az agresszió mind szóbeli, mind fizikai megnyilvánulásait), ami folyamatosan megjelenik az egyenlőtlen erőfölénnyel és hatalommal jellemezhető kapcsolatokban. Ezekben a helyzetekben nehéz megvédenie magát a bántalmazott gyermeknek (*Olweus, 1994*).

Az iskolai erőszak pontos gyakoriságát megállapítani nem könnyű, mert a kutatók eltérő módon használják a jelenséget leíró definíciókat és mérési módszereket. A kutatási eredmények (*Smith, Madsen és Moody, 1999*) azt mutatják, hogy az iskolai erőszak áldozatai kisebbségben vannak (körülbelül a gyerekek 5–20%-a) és a zaklatók (akik bántalmazzák a többieket) általában még kisebb számban jelen (2–20% körül) a vizsgált általános és középiskolai populációban. Némely tanuló zaklató és áldozat is egyben (provokatív áldozat); az ő megjelenési gyakoriságuk nagymértékben változik az alkalmazott módszertan és a kritériumok szerint (*Wolke, Woods, Bloomfield és Karstadt, 2000*). *Figula (2004)* hazai vizsgálata szerint iskolai konfliktus szituációban az áldozatok aránya 26,1%, a támadóké 12,9%, a provokatív áldozatok aránya 26,5%.

Az iskolai erőszak dinamikájáról több elmélet is született az elmúlt évtizedekben. Az elméletek egyik része a személyiségre, másik része a társas helyzet jellemzőire helyezi a hangsúlyt az iskolai erőszak magyarázatánál.

Evolúciós elmélet

Az erőszakos viselkedés evolúciós megközelítését a legutóbbi időkben kezdték el vizsgálni (*Kolbert és Crothers, 2003*). Az elmélet alapján úgy érdemes tekinteni az iskolai erőszakos viselkedésre, mint az agresszív viselkedés bármelyik formájára.

Az iskolai erőszakos viselkedésnek vannak előnyei és hátrányai egyaránt, mint ahogyan egyes körülmények között a támadónak származhat előnye a tettetből (pl. anyagi javak megszerzése vagy a szubkultúra megvédése), még akkor is, ha ez az áldozat és a környezet számára nem előnyös. Az evolúciós elmélet semmilyen értelemben sem védi az erőszakosságot, mivel az elmélet szerint a kölcsönösségnek és a korrektségnek szintén evolúciós gyökerei vannak.

Kötődéelmélet

A kötődéelmélet (*Main, Kaplan és Cassidy, 1985*) feltételezi, hogy (1) a szülőkhöz vagy gondozókhöz való kötődés minőségét befolyásolja a kapcsolatok belső munkamodelljének (*internal working model*) a fejlődése, ami hatással van arra, ahogyan a személy későbbi kapcsolataiban kötődni fog; (2) viszonylag folyamatos a belső munkamodell fejlődése. A bizonytalan kötődés azt eredményezheti, hogy az egyén az elvártnál erősebb ellenséges és agresszív reakciót fog mutatni másokkal szemben, így iskolai erőszak során könnyen válhat támadóvá (*Main, Kaplan és Cassidy, 1985*).

Szociálistanulás-elmélet

Az iskolai erőszak-kutatások (*Espelage és Swearer, 2003*) bizonyítják, hogy jelentős a kapcsolat a családi környezet és az erőszakos viselkedés gyakorisága között. Valószínű, hogy azoknál a gyerekeknél, akik hasznosnak tartják az erőszakos viselkedést, a családban gyakran jelen volt és van konfliktus, részt vesznek az otthoni erőszakban és agresszív viselkedésben, valamint vallják, hogy az agresszió funkcionális értéke van a célok elérésében. Bizonyára ezeket a viselkedéseket otthon tanulják és valószínű, hogy az otthon tanultakat játsszák el iskolai körülmények között is. A kötődéelméleten túl a családi tényezők hatása, a társas tanulás (megfigyeléseken, szerepek utánzásán és megerősítésen keresztül) is hozzájárul az erőszakos viselkedés kialakulásához (*Baldry, 2003*).

Szociokulturális elmélet

A szociokulturális elmélet (hivatkozás) sokkal inkább a társas tényezők viselkedésben játszott szerepének fontosságára koncentrálna, mint az egyéni különbségek megértésére. Az elmélet szerint az erőszakos viselkedést abban a szervezeti környezetben kell megfigyelni, ahol az megjelenik. *Roland és Galloway (2002)* kutatási eredményei azt jelzik, hogy az erőszakosság a nem demokratikus, tekintélyelvű és merev hierarchiával rendelkező iskolákban jellemző.

A további kutatások szempontjából fontos lenne megvizsgálni azt, hogy, ezekben az iskolákban a nyílt, erőszakellenes szabályok vagy a burkolt jutalmazások vannak-e jelen. A közösség tagjai támogathatják (direkt vagy indirekt módon) a bántalmazó viselkedést az ahhoz való viszonyulásukon keresztül (*Ireland, 1999; Salmivalli, Lagerspetz, Björkqvist, Österman és Kaukiainen, 1996*).

Az iskolai erőszak megjelenési gyakoriságának a csökkentése érdekében a rendszerben (iskola, mint szervezet) bekövetkező változásra szükséges figyelmet fordítani, nem az adott környezetben élők (tanulók és pedagógusok) sajátosságaira. Ez a megközelítés azokban az iskolákban alkalmazható, ahol az egész iskolára kiterjedő beavatkozó programokat valósítanak meg, és a szervezet minden tagja részt vesz az erőszakosság leküzdésében.

Szociálisinformáció-feldolgozás elmélet

A szociálisinformáció-feldolgozás elmélete az egyéni fejlődés különbözőségeire fókuszál. *Crick és Dodge (1994)* elmélete szerint az agressziót az információ torzult és normától eltérő feldolgozása okozza. Úgy vélik, ily módon az agresszió – különösen az erőszakosság – egy nem megfelelő (maladaptív) válasz. Az elmélet szerint a szociális készségek hiányos fejlődése – ezen belül elsősorban a társas problémamegoldás területén jelentkező deficit – együtt jár az agresszió fejlődésével. Az agresszív tanulók a társas információ feldolgozása során nagyobb valószínűséggel mutatnak kódolási problémákat, például az ellenségesség attribúciós hibáját és a reprezentációs szint hibáját (pl. ilyen a mások lelki állapotának értelmezési gyengesége). A kutatók (*Sutton, Smith és Swettenham, 1999*) egy része megkérdőjelezi azt, hogy ez a modell az agresszió összes típusára, azon belül is az iskolai erőszakra alkalmazható.

Az iskolai erőszak a legtöbb esetben az agresszió indirekt formája, például a hazugság vagy a pletykaterjesztés, ami az áldozat csoportból történő kirekesztéséhez vezet és a fizikai bántalmazás a legtöbb esetben gondosan megtervezett. Valószínűsíthető, hogy legalább néhány bántalmazó tudatában van saját viselkedésének társas megítélésével (*Espelage és Swearer, 2003*).

Tudatelmélet

Sutton, Smith és Swettenham (1999) vitatják a szociális készségek hiányát hangsúlyozó modellt az iskolai erőszak tekintetében. Felhívják a figyelmet arra, hogy néhány bántalmazó nagyon jól érti más emberek viselkedését, és ezt a tudását saját érdekének érvényesítésére használja fel. Érveiket a tudatelmélet mentén fogalmazzák meg. Ez az elképzelés arra utal, hogy az egyén képes mások és saját maga lelkiállapotának az azonosítására (*Leslie, 1987*). A tudatelmélet alapján *Sutton, Smith és Swettenham (1999)* megfogalmazzák azt a nézetüket, miszerint néhány bántalmazó rendelkezhet a tudatelmélettel, mert olyan sebezhető gyerekeket céloznak meg, akik eltűrik a zaklatást és nagy valószínűséggel nem kapnak támogatást a társaiktól.

Hasonlóságelmélet

A kortársak fontos szerepet töltenek be a gyerekek és a serdülők társas viselkedésének befolyásolásában. A kortárs csoport a késő gyermekkorban és a korai serdülőkorban válik fontossá a gyermek személyiségfejlődésében (*Cairns és Cairns, 1994*). E fejlődési periódus folyamán a kortárs csoportok kialakulásának az alapja a rokonlelkűség, a nemi és faji hasonlóság (*Leung, 1994*). A kortárs csoportok hajlamosak hasonlóságot mutatni a viselkedés különböző dimenzióiban. Ezt a csoporton belüli hasonlóságot nevezik homofiliának (*Berndt, 1982*).

Tudomásunk szerint az iskolai erőszakkal kapcsolatban eddig csak *Espelage és Swearer (2003)* vizsgálták a homofília-hipotézist. A kutatásban 15–17 éves középiskolás diákokat vizsgáltak egyrészt a társas hálózat elemzésének módszerével a kortárs kapcsolati háló feltérképezésére, másrészt hierarchikus lineáris modellezéssel határozták meg

annak a kiterjedését, hogy a társak hogyan befolyásolják egymást az iskolai zaklatásban. Eredményeik alátámasztják a homofília-hipotézist az erőszak és a verekedés vonatkozásában. A homofília-hatás erősebbnek bizonyul a verbális erőszak, mint a fizikai agresszió tekintetében. Ez arra utal, hogy a társak befolyása nagyobb szerepet játszik az alacsonyabb szintű agresszióban, mint a verekedésben: a kortársak szeretnek olyan társakkal együtt lenni, akik hasonló gyakorisággal bántalmaznak, mint ők maguk. Továbbá erős volt a homofília-hatás azoknál a tanulóknál, akik bántalmazókkal barátkoznak. A homofília-hipotézist mindkét nem esetében megerősítették *Espelage* és *Swearer* (2003) kutatásai.

Az eredmények arra utalnak, hogy a megelőzésre fordított erőfeszítéseknek magukban kellene foglalniuk a diákokkal történő beszélgetéseket arra vonatkozólag, mit tegyenek a társak felől érkező nyomással, ami arra kényszeríti őket, hogy részt vegyenek erőszakos eseményekben. Illetve meg kellene vitatniuk, hogyan lehet korlátokat felállítani az erőteljes társas befolyással szemben (*Espelage* és *Swearer*, 2003).

Dominanciaelmélet

A korai serdülőkor szintén az iskolai zaklatás növekedésének időszaka. Ennek a növekedésnek az egyik lehetséges magyarázatát a dominanciaelmélet (*Pellegrini* és *Bartini*, 2001) adja. A dominancia olyan kapcsolati viszonyoknak tekinthető, amelynek révén az egyének a hozzáférhető anyagi javak alapján rendeződnek hierarchiába. *Pellegrini* (2002) amellett érvel, hogy a középiskolába való átmenet időszakában a tanulóknak újra kell rendezniük a dominanciaviszonyaikat és az erőszakot tartják annak a tudatos stratégiának, amellyel az új kortárs csoportban az uralkodó szerepüket elnyerhetik.

Egy empirikus kutatás során (*Pellegrini* és *Long*, 2002) a proaktív agresszió és az iskolai erőszak dominancia-elméletét vizsgálták. *Pellegrini* és *Long* (2002) kutatási eredményei azt mutatják, hogy az iskolai zaklatást nagyobb gyakorisággal jellemző azokra a fiúkra, akik az agressziót az iskolai átmenet céljából használják. Ez az eredmény azt az elképzelést támasztja alá, hogy a fiúk a középiskolai átmenet időszakában többször vesznek részt iskolai zaklatásban, mint a lányok.

Vonzáselmélet

A vonzáselmélet szerint (hivatkozás) a fiatal serdülőknek szükségük van arra, hogy a szülőkről leváljanak, és kapcsolatokat alakítsanak ki a kortársaikkal, akik hasonló tulajdonságokkal rendelkeznek, mint ők. Teszik ezt azért, hogy kifejezzék függetlenségüket (ez az egyik oka pl. a bűnözésnek, az agresszióknak és a szófogadatlanságnak) és kevésbé vonzódnak azokhoz, akik a gyermekkorra jellemző sajátosságokat mutatnak (pl. szófogadás, engedelmesség; *Bukowski*, *Sippola* és *Newcomb*, 2000).

Bukowski, *Sippola* és *Newcomb* (2000) szerint a fiatal serdülők az általános iskolából a középiskolába való átmeneti időszakot úgy kezelik, hogy az agresszív társakhoz vonzódnak. Kutatásukban 217 átmeneti korban lévő fiút és lányt vizsgáltak, az eredmények alapján a lányok és a fiúk vonzódása az agresszív társakhoz a középiskolába való belé-

pés időszakában nő. Ez az emelkedés a lányok esetében nagyobb, ami *Pellegrini* és *Bartini* (2001) kutatásaival is összhangban áll, azaz a végzős középiskolás lányok a domináns fiúkkal randevúznak szívesen. Ez az elmélet a homofília-hipotézissel és az dominanciaelmélettel együtt megmutatja az iskolai erőszak összetett jellegét a korai serdülőkorban, és kiemeli, hogy szükséges a leíró kutatásokon túllépni a fiúk és a lányok iskolai erőszak kutatásának terén.

Az egyéni és szituációs tényezők egyesítése

Az iskolai erőszak legújabb megközelítései megpróbálják integrálni az egyéni különbségeket és a szituációs tényezőket, amelyek így együttesen megvilágíthatják az anti-szociális viselkedést különböző környezeti feltételek mellett. *Espelage* és *Swearer* (2003) szerint csak a különböző kutatási hagyományokból származó egyesített megközelítések révén érhető csak meg a zaklató viselkedés.

Ezek a modellek a kriminológiai elméletekből (*Farrington*, 2005) és a szervezetpszichológia (*Einarsen*, *Hoel*, *Zapf* és *Cooper*, 2003) területéről származnak, egyaránt alkalmazhatóak iskolákban, gyermekotthonokban és a testvérkapcsolatok értelmezésekor is. Ide kellene egy átvezető mondat: A szituációs (a felügyelet hiánya vagy a hierarchikus, tekintélyelvű és demokráciát mellőző kultúrák) és az egyéni tényezők (kötődés, a szociális tanulás modelljei, attribúciós stílus és az egyéni jellemzők különbözősége) jelenléte teszi lehetővé az iskolai erőszakot, a megerősítések pedig folyamatosan fenntartják azt. A megerősítő tényezők magukban foglalják az áldozat válaszát a bántalmazásra vagy a szervezet reakcióját és a pozitív kimenetet, melyet a bántalmazó észlel a zaklatás folyamán (pl. státusz vagy anyagi javak elnyerése; *Swearer* és *Doll*, 2001).

Az egyéni és a szituációs tényezők interakciójának az iskolai erőszakban betöltött szerepére hívja fel a figyelmet az ökológiai szemléletű megközelítés is (hivatkozás), ami szerint az iskolai erőszak inter- és intraperszonális tényezők bonyolult kölcsönhatásának eredményeként létrejövő ökológiai jelenségnek tekinthető.

Az egyéni jellemzőket az ökológiai környezet változatossága együttesen befolyásolja. Ide tartoznak; a kortársak, a család, az iskola és a közösségi tényezők. A kutatások egyértelműen dokumentálták, hogy a társak cselekedetei, a tanárok és más felnőttek az iskolában, az iskolai tér fizikai jellemzői, a családi tényezők, a kulturális jellemzők (úgy, mint származás és nemzetiség), és még a közösségi tényezők is hozzájárulnak az iskolai erőszak kialakulásához és fenntartásához (*Dishion*, *French* és *Patterson*, 1995).

Családi szocializáció és iskolai erőszak

A családnak az iskolai erőszak kialakulásában betöltött szerepét több kutatás is vizsgálta az elmúlt években. A kutatások szoros kapcsolatot találtak a fiatalok általános agresszív viselkedése és a családi összetartás hiánya (*Gorman-Smith*, *Tolan*, *Zelli* és *Huessmann*, 1996), az elégtelen szülői felügyelet hiánya (*Farrington*, 1991), a családi erőszak (*Thornberry*, 1994), az ellenséges, büntető technikák (*Loeber* és *Dishion*, 1983) és a sze-

gényes problémamegoldó modell (*Tolan, Cromwell és Braswell, 1986*) között. Továbbá a családi konfliktusok és a szülői problémák jelenléte szintén szoros kapcsolatot mutat a fiatalkori agresszióval (*Henggeler, Schoenwald, Bourdin, Rowland és Cunningham, 1998*).

Több kutatás összefüggést tárt fel a szülői nevelési stílus, a családi környezet és az iskolai erőszak között. Például *Olweus* (1980, 1993) skandináv fiatalokkal végzett kutatása alapján azt a következtetést vonta le, hogy az erőszakos fiúk családjait gyakran jellemzi a melegség hiánya, fizikai bántalmazás alkalmazása és az iskolán kívüli tevékenység ellenőrzésének a képtelensége. *Bowers, Smith és Binney* (1994) kutatásának adatai megerősítették *Olweus* eredményeit, s kiegészítették azzal, hogy a zaklatók családtagjainak magas az igénye a hatalomra. Az áldozatok családjairól kiderült, hogy túlzottan összetartóak (sőt, összetapadóak), és valószínűleg az anya túlívó (*Berdondini és Smith, 1996*).

Kutatási célkitűzés

Kutatásunk során az iskolai erőszak definiálását és tárgyalását a szociálistanulás-elméleten keresztül tettük. Kérdésünk az volt, hogy a különböző szülői bánásmódok (anyai és apai gondoskodás, anyai és apai túlvédés, anyai és apai korlátozás) milyen kapcsolatban állnak az iskolai erőszakkal összefüggésben kimutatott egyes magatartásmintákkal (áldozat, támadó, csatlakozó beavatkozás, segítő beavatkozás, szemlélő).

Hipotéziseink a következők voltak: (1) a szülői gondoskodás hiánya iskolai erőszak során elsősorban a támadó és a támadóhoz való csatlakozás magatartásminták megjelenését segíti elő (*Olweus, 1993*); (2) a szülői túlvédés iskolai erőszak során elsősorban az áldozat vagy a szemlélő magatartásminták megjelenését segíti elő (*Berdondini és Smith, 1996*), valamint (3) a szülői korlátozás és az azzal együtt járó szigorú szülői bánásmód az iskolai erőszak során elsősorban a támadó és a támadóhoz való csatlakozás magatartásminták megjelenését segíti elő (*Loeber és Dishion, 1983*).

Módszerek

Minta

A vizsgálatban 647 általános és középiskolai tanuló vett részt (301 lány, 346 fiú). Az iskolatípus szerinti megoszlás: 293 általános iskola felső tagozatos (140 lány, 153 fiú) és 354 középiskolás (161 lány, 193 fiú). A gyerekek életkori átlaga 14,9 év.

A vizsgálat eszközei

A családi szocializációs hatások vizsgálatára a Szülői Bánásmód Kérdőív magyar változatát (*Tóth és Gervai, 1999*) alkalmaztuk. A kérdőívnek klasszikusan két skálája (gondoskodás és korlátozás) van, azonban a magyar változatban *Tóth és Gervai* (1999) hármat különít el, ezek mind az anyára, mind az apára vonatkoznak: gondoskodás (szere-

tet és törődés), túlvédés és korlátozás. A kérdőívvel kapcsolatos tanulmányok szignifikáns összefüggést mutattak ki a vizsgálati személyek beszámolóí és a szülői bánásmóddal kapcsolatos független beszámolók között (Parker, 1981).

Az iskolai erőszakkal kapcsolatban előforduló magatartásminták vizsgálatát az Iskolai erőszak kérdőívvel (Vassné Figula és mtsai, 2009) végeztük, amivel a következő, az iskolai erőszakkal kapcsolatban előforduló magatartásminták azonosíthatók: áldozat, csatlakozó beavatkozás a támadóhoz, segítő beavatkozás, szemlélő és támadó.

Az iskolai erőszakkal kapcsolatban előforduló magatartásminták a csatlakozó beavatkozás magatartásforma kivételével több összetevőből állnak. Ezek a következők:

Áldozat magatartásforma

- Kognitív (a bántás tudatos észlelése, feldolgozása)
- Affektív (a bántás negatív érzelmi hatása)
- Testi reakció (a bántásra adott acting-out reakció)
- Társas támasz hiánya (elnemfogadottság érzése az osztályközösségben)

Segítő beavatkozás magatartásforma

- Békitő beavatkozás
- Segítségkérő beavatkozás (segítség kérése a felnőttektől)
- Affektív (belső feszültség a látott erőszak hatására)

Szemlélő magatartásforma

- Távolságtartás
- Félelem

Támadó magatartásforma

- Fizikai agresszió
- Verbális agresszió
- Kirekesztés
- A támadásból származó előny átélése

A vizsgálati csoportok kialakításának a szempontjai

A vizsgálati csoportok kialakításánál a Szülői Bánásmód Kérdőív skáláin elért eredményeket vettük figyelembe, ezen belül azt, hogy a minta melyik kvartilisébe kerültek a vizsgálati személyek (1. táblázat). A vizsgált mintából magas szintű anyai gondoskodást 191 fő, magas szintű apai gondoskodást pedig 180 fő élt át. 169 főnek volt kevésbé gondoskodó anyja, 161 főnek pedig kevésbé gondoskodó apja. Túlvédő anyja 172 főnek, túlvédő apja 180 főnek volt, szemben a kevésbé túlvédő anyával (167 fő) és kevésbé túlvédő apával (168 fő). Túlzott anyai korlátozást 176 fő élt át, túlzott apai korlátozást pedig 164 fő. 172 főnek volt kevésbé korlátozó anyja, 185 főnek pedig kevésbé korlátozó apja (1. táblázat).

1. táblázat. A szülői bánásmódot vizsgáló skálák kvartilisei és a minta megoszlása

Szülői bánásmód kérdőív skálái		Szülői bánásmód kérdőív kvartilisei		Első kvartilis (fő)	Negyedik kvartilis (fő)
		Első	Negyedik		
		Gondoskodás	Anyai		
	Apai	20	35	161	180
Túlvédés	Anyai	2	10	167	172
	Apai	1	9	168	180
Korlátozás	Anyai	4	11	172	176
	Apai	4	12	185	164

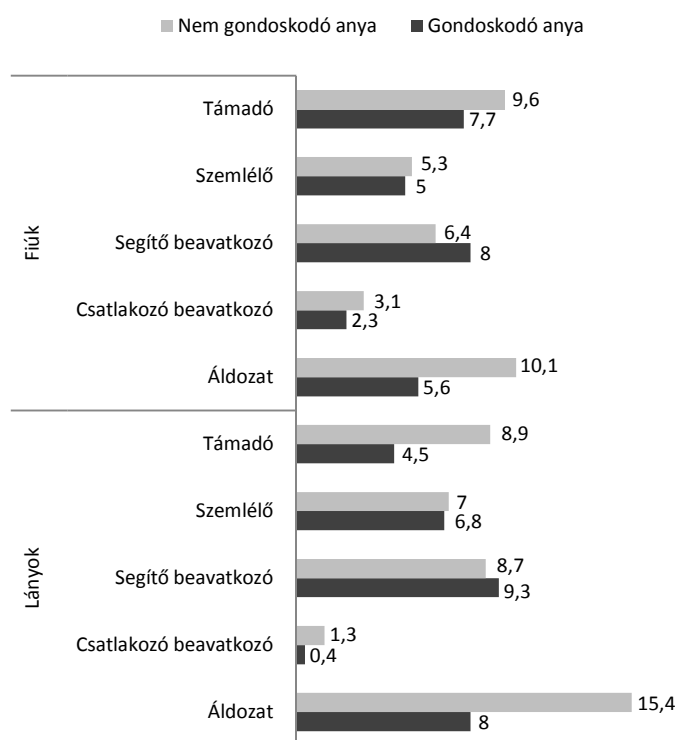
Eredmények

Megvizsgáltuk, hogy a Szülői Bánásmód Kérdőívnek az anyai és az apai bánásmódot (gondoskodás, túlvédés, korlátozás) vizsgáló skáláin elért eredmények alapján létrehozott alacsonyabb értékeket (első kvartilis), illetve magasabb értéket (negyedik kvartilis) elérő csoportok között milyen különbségek mutatkoznak az iskolai erőszak során előforduló magatartásminták területén. Az 1. ábra a Szülői Bánásmód Kérdőív anyai gondoskodás skálája alapján kialakított vizsgálati csoportoknak (gondoskodó anya/nem gondoskodó anya) az Iskolai Erőszak Kérdőív egyes skáláin elért eredmények átlagait mutatja be a nemeknek megfelelően. A lányok esetében elvégzett vizsgálat alapján az áldozat, a támadó és a csatlakozó beavatkozás magatartásminta területén jelentős, szignifikáns az eltérés a vizsgálati csoportok között (támadó: $t=4,42$, $p<0,01$; áldozat: $t=3,36$, $p<0,01$; csatlakozó beavatkozás: $t=3,40$, $p<0,01$). Ezek az eredmények azt mutatják, hogy a kevés anyai gondoskodásban részesülő lányok iskolai erőszak esetén hajlamosabbak támadóvá vagy áldozattá válni, vagy a csatlakozó beavatkozásra, mint a több anyai gondoskodásban részesülő lányok.

Különbségek az iskolai erőszak során előforduló magatartásmintákban a szülői bánásmód egyes típusainak különböző szintjei szerint

A lányok körében a támadó magatartásminta esetében mind a négy viselkedésminta területén szignifikáns eltérések azonosíthatók a csoportok között: verbális agresszió ($t=3,71$, $p<0,01$), támadásból származó előny ($t=3,63$, $p<0,01$), kirekesztés ($t=2,89$, $p<0,01$), fizikai agresszió ($t=2,60$, $p<0,01$). Ezek az eredmények azt jelzik, hogy a kevés anyai gondoskodást kapó lányok egy-egy iskolai erőszak során támadóként fellépve hajlamosak a verbális agresszióra, a kirekesztésre és a fizikai agresszióra, ami mögött elsősorban a támadásból származó előny keresése feltételezhető. A lányoknál az áldozat magatartásminta egyes összetevőit vizsgálva szintén mindegyik viselkedésminta területén

kimutathatók szignifikáns eltérések a csoportok között: társas támasz hiánya: elnemfogadottság érzése az osztályközösségben ($t=3,36$, $p<0,01$), testi reakció: a bántásra adott acting-out (a lehetséges negatív következményeket figyelmen kívül hagyó impulzív viselkedés) reakció ($t=3,21$, $p<0,01$), kognitív: a bántás tudatos észlelése, feldolgozása ($t=3,01$, $p<0,01$), affektív: a bántás negatív érzelmi hatása ($t=2,14$, $p<0,053$). Az eredmények azt jelzik, hogy azok a lányok, akik kevés anyai gondoskodást kapnak, iskolai erőszak áldozataiként erős negatív érzelmeket élnek át, tudatosan dolgozzák fel az erőszakot, ennek ellenére hajlamosak az acting-out reakcióra, miközben úgy érzik, hogy nem fogadják el őket az osztályközösségben.



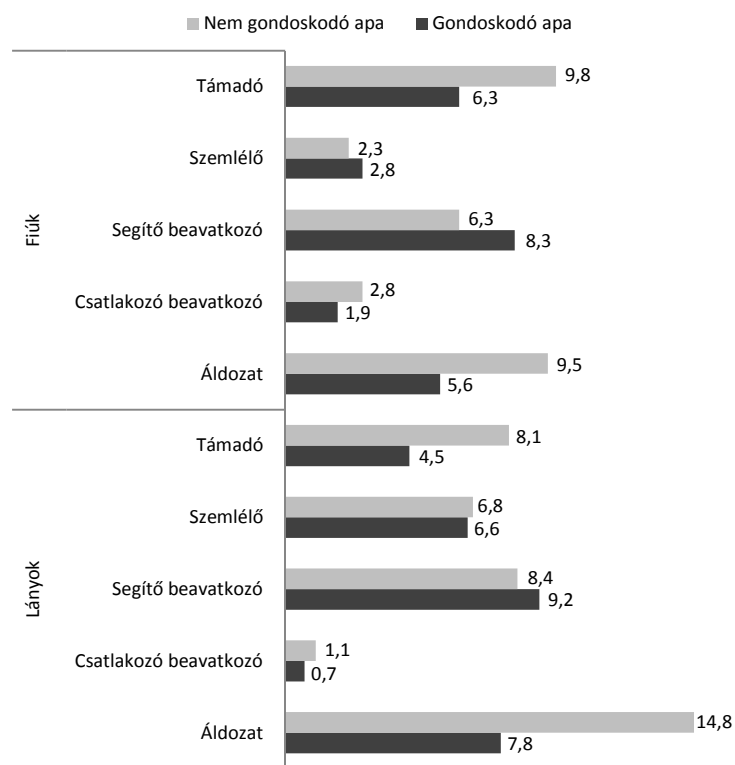
1. ábra

A vizsgálati csoportoknak az Iskolai Erőszak Kérdőív egyes skáláin elért átlagai a nemeknek megfelelően (anyai gondoskodás)

A fiúk esetében csak az áldozat és a segítő beavatkozás magatartásminta területén szignifikánsak a csoportok közötti eltérések: áldozat ($t=3,44$, $p<0,01$), segítő beavatkozás ($t=-2,26$, $p<0,05$). Ezen eredmények alapján a kevés anyai gondoskodásban részesülő fiúk iskolai erőszak esetén hajlamosabbak áldozattá válni, vagy kevésbé segítően beavatkozni, mint a sok anyai gondoskodásban részesülő fiúk. A fiúknál az áldozat maga-

tartásminta egyes összetevőit vizsgálva csak az affektív és a társas támasz hiánya viselkedésminta területén számottevőek az eltérések: társas támasz hiánya: elnemfogadottság érzése az osztályközösségben ($t=4,14$, $p<0,01$), affektív: a bántás negatív érzelmi hatása ($t=2,55$, $p<0,05$). Mindez azt jelzi, hogy azok a fiúk, akik kevés anyai gondoskodást kapnak, iskolai erőszak áldozataiként erős negatív érzelmeket élnek át, miközben úgy érzik, hogy nem fogadják el őket az osztályban.

A fiúknál a segítő beavatkozás magatartásminta összetevői esetében kizárólag a békítő beavatkozás viselkedésminta területén szignifikáns a különbség a csoportok között ($t=-2,38$, $p<0,05$), ami alapján a kevés anyai gondoskodásban részesülő fiúk az iskolai erőszak során segítő beavatkozóként kevésbé hajlamosak a békítő beavatkozásra, mint a sok anyai gondoskodásban részesülő fiúk.



2. ábra

A vizsgálati csoportoknak az Iskolai Erőszak Kérdőív egyes skáláin elért átlagai nemi leosztásban (apai gondoskodás)

A 2. ábra a Szülői Bánásmód Kérdőív apai gondoskodást vizsgáló skálán elért eredmények alapján kialakított vizsgálati csoportoknak (gondoskodó apa/nem gondoskodó apa) az Iskolai Erőszak Kérdőív egyes skáláin elért eredmények átlagait mutatja be a

nemeknek megfelelően. A lányoknál csak az áldozat és a támadó magatartásminta területén azonosíthatók szignifikáns különbségek a vizsgálati csoportok között: áldozat ($t=3,99$, $p<0,01$), támadó ($t=3,81$, $p<0,01$). Ezen adatok azt mutatják, hogy a kevés apai gondoskodást kapó lányok iskolai erőszak esetén hajlamosabbak támadóvá vagy áldozattá válni, mint a sok apai gondoskodást kapó lányok. A lányok körében az áldozat magatartásminta egyes összetevőit vizsgálva mind a négy viselkedésminta területén jelentősek az eltérések a csoportok között: társas támasz hiánya: el nem fogadottság érzése az osztályközösségben ($t=3,82$, $p<0,01$, kognitív: a bántás tudatos észlelése, feldolgozása ($t=3,20$, $p<0,01$), affektív: a bántás negatív érzelmi hatása ($t=2,20$, $p<0,05$), testi reakció: a bántásra adott acting-out reakció ($t=2,20$, $p<0,05$). Mindez azt jelenti, hogy a kevés apai gondoskodásban részesülő lányok iskolai erőszak áldozataiként erős negatív érzelmeket élnek át, tudatosan dolgozzák fel az erőszakot, ennek ellenére hajlamosak az acting-out reakcióra, miközben úgy érzik, nem fogadják el őket az osztályközösségben.

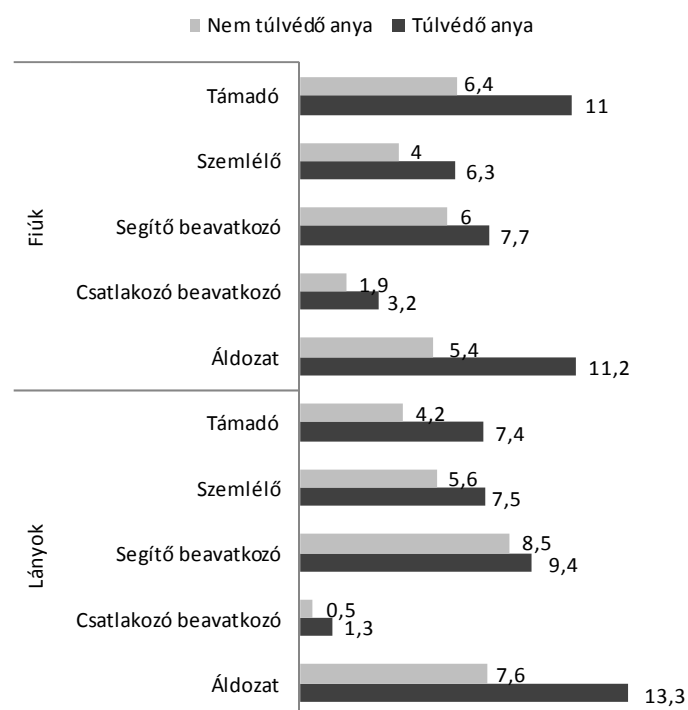
A lányoknál a támadó magatartásminta egyes összetevőit vizsgálva szintén mind a négy viselkedésminta területén szignifikánsak a különbségek: verbális agresszió ($t=3,05$, $p<0,01$), a támadásból származó előny ($t=3,03$, $p<0,01$), kirekesztés ($t=2,50$, $p<0,01$), fizikai agresszió ($t=2,06$, $p<0,04$). A kevés apai gondoskodásban részesülő lányok iskolai erőszak során támadóként fellépve hajlamosak a verbális agresszióra, a kirekesztésre és a fizikai agresszióra, ami mögött elsősorban a támadásból származó előny keresése áll.

A fiúk esetében csak a szemléltető magatartásminta területén nem szignifikáns a csoportok közötti eltérés. Szignifikáns a különbség a támadó ($t=2,99$, $p<0,01$), az áldozat ($t=2,86$, $p<0,01$), a segítő beavatkozás ($t=-2,52$, $p<0,01$) és a csatlakozó beavatkozás ($t=2,07$, $p<0,04$) esetében. Ez alapján a kevés apai gondoskodást kapó fiúk iskolai erőszak esetén hajlamosabbak támadóvá vagy áldozattá válni, vagy a csatlakozó beavatkozásra, valamint kevésbé segítően beavatkozni, mint a sok apai gondoskodásban részesülő fiúk.

A fiúknál a támadó magatartásminta egyes összetevőinek vizsgálata alapján kizárólag a fizikai agresszió és a kirekesztés viselkedésminta területén jelentősek a csoportok közötti eltérések: fizikai agresszió ($t=3,19$, $p<0,01$), kirekesztés ($t=2,59$, $p<0,01$). A kevés apai gondoskodást kapó fiúk iskolai erőszak során támadóként fellépve hajlamosak a fizikai agresszióra és a kirekesztésre. A fiúknál az áldozat magatartásminta összetevői esetében csak a társas támasz hiánya viselkedésminta területén szignifikáns a különbség a csoportok között ($t=4,65$, $p<0,01$), ami alapján a kevés apai gondoskodást kapó fiúk egy-egy iskolai erőszak áldozataiként úgy érzik, hogy nem fogadják el őket az osztályközösségben. Ugyancsak a fiúknál a segítő beavatkozás magatartásminta összetevőinek vizsgálata szerint csak a békítő beavatkozás viselkedésminta területén szignifikáns az eltérés a vizsgálati csoportok között ($t=-2,73$, $p<0,01$). A kevés apai gondoskodást kapó fiúk iskolai erőszak során segítő beavatkozóként kevésbé hajlamosak a békítő beavatkozásra, mint a sok apai gondoskodást kapó fiúk.

A 3. ábra a Szülői Bánásmód Kérdőív anyai túlvédést vizsgáló skálán elért eredmények alapján kialakított vizsgálati csoportoknak (túlvédő anya/nem túlvédő anya) az Iskolai Erőszak Kérdőív egyes skáláin elért eredmények átlagait szemlélteti a nemeknek megfelelően.

A szülői bánásmód hatása az iskolai erőszakkal kapcsolatban előforduló magatartásmintákra



3. ábra

A vizsgálati csoportoknak az Iskolai Erőszak Kérdőív egyes skáláin elért átlagai a nemeknek megfelelően (anyai túlvédés)

A lányok esetében az áldozat, a támadó és a csatlakozó beavatkozás magatartásminta területén szignifikánsak az eltérések a vizsgálati csoportok között: támadó ($t=3,72$, $p<0,01$), áldozat ($t=2,91$, $p<0,01$), csatlakozó beavatkozás ($t=2,30$, $p<0,05$). A fokozott anyai túlvédést átélő a lányok iskolai erőszak esetén hajlamosabbak támadóvá vagy áldozattá válni, vagy a csatlakozó beavatkozásra, mint a kevés anyai túlvédést átélő lányok.

A lányoknál a támadó magatartásminta mind a négy területén szignifikáns az eltérés a vizsgálati csoportok között: verbális agresszió ($t=3,12$, $p<0,01$), a támadásból származó előny ($t=2,85$, $p<0,01$), fizikai agresszió ($t=2,31$, $p<0,05$), kirekesztés ($t=2,24$, $p<0,05$). Az eredmények alapján megállapítható, hogy a fokozott anyai túlvédést átélő lányok iskolai erőszak során támadóként fellépve hajlamosak a verbális agresszióra, a fizikai agresszióra és a kirekesztésre, ami mögött elsősorban a támadásból származó előny keresése áll.

A lányoknál az áldozat magatartásminta egyes összetevőit esetében – a társas támasz hiánya viselkedésminta kivételével – minden viselkedésmintánál szignifikáns az eltérés a csoportok között: testi reakció, azaz a bántásra adott acting-out reakció ($t=2,61$, $p<0,01$);

affektív reakció, azaz a bántás negatív érzelmi hatása ($t=2,50$, $p<0,05$), kognitív reakció, azaz a bántás tudatos észlelése, feldolgozása ($t=2,36$, $p<0,05$). Az eredmények alapján megállapítható, hogy a fokozott anyai túlvédést átélő lányok iskolai erőszak áldozataiként erős negatív érzelmeket élnek át, tudatosan dolgozzák fel az erőszakot, ennek ellenére hajlamosak az acting-out reakcióra.

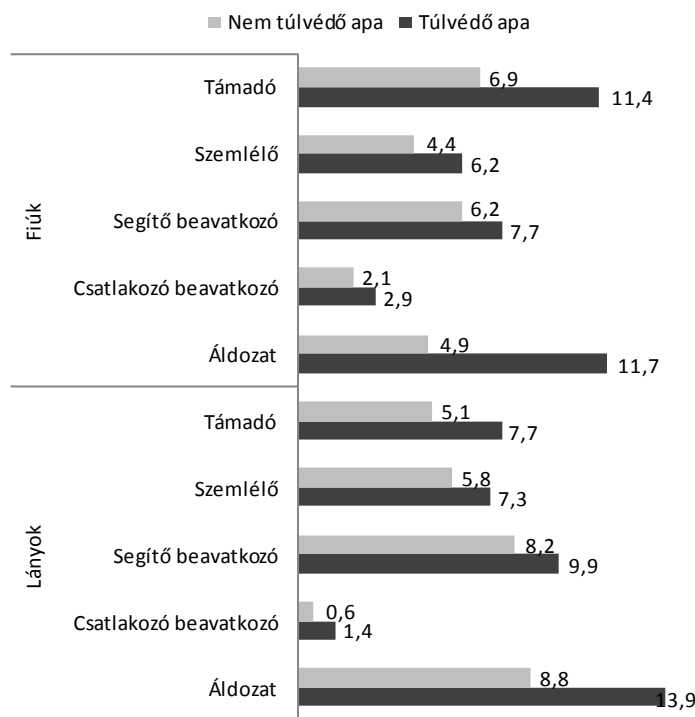
A fiúk esetében minden vizsgált magatartásminta területén szignifikáns eltérések azonosíthatók: áldozat ($t=4,10$, $p<0,01$), támadó ($t=3,38$, $p<0,01$), szemlélő ($t=3,40$, $p<0,01$), segítő beavatkozás ($t=2,33$, $p<0,05$), csatlakozó beavatkozó ($t=2,72$, $p<0,01$). A sok anyai túlvédést átélő fiúk iskolai erőszak esetén hajlamosabbak minden vizsgált magatartásminta területén fokozottabb reakciót mutatni, mint a kevés anyai túlvédést átélő fiúk. A fiúk körében a támadó magatartásminta egyes összetevőit vizsgálva mind a négy viselkedésminta területén szignifikánsak az eltérések a csoportok között: támadásból származó előny ($t=3,19$, $p<0,01$), verbális agresszió ($t=3,06$, $p<0,01$), fizikai agresszió ($t=2,61$, $p<0,01$), kirekesztés ($t=2,47$, $p<0,05$). Az eredmények alapján megállapítható, hogy a fokozott anyai túlvédést átélő fiúk iskolai erőszak során támadóként fellépve hajlamosak a verbális agresszióra, a fizikai agresszióra és a kirekesztésre, aminek hátterében elsősorban a támadásból származó előny keresése áll.

A fiúknál az áldozat magatartásminta egyes összetevői alapján – a társas támasz hiánya viselkedésminta kivételével – minden viselkedésminta területén szignifikánsak az eltérések: kognitív ($t=3,10$, $p<0,01$), affektív ($t=4,45$, $p<0,01$), testi reakció ($t=2,29$, $p<0,05$). A fokozott anyai túlvédést átélő fiúk iskolai erőszak áldozataiként erős negatív érzelmeket élnek át, tudatosan dolgozzák fel az erőszakot, ennek ellenére hajlamosak az acting-out reakcióra. Ugyancsak a fiúknál a segítő beavatkozás magatartásminta egyes összetevőit vizsgálva csak a békítő beavatkozás viselkedésminta területén szignifikánsak az eltérések a vizsgálati csoportok között ($t=2,13$, $p<0,03$), ami alapján – feltehetően – a fokozott anyai túlvédést átélő fiúk iskolai erőszak során segítő beavatkozóként hajlamosak a békítő beavatkozásra. A fiúknál a szemlélő magatartásminta egyes összetevőinek elemzése alapján csak a távolságtartás viselkedésminta területén szignifikáns a különbség ($t=3,39$, $p<0,01$). Ez azt jelenti, hogy a fokozott anyai túlvédést átélő fiúk iskolai erőszak során szemlélőként hajlamosak a távolságtartásra, mely mögött nem a félelem áll.

A 4. ábra a Szülői Bánásmód Kérdőív apai túlvédést vizsgáló skálán elért eredmények alapján kialakított vizsgálati csoportoknak (túlvédő apa/nem túlvédő apa) az Iskolai Erőszak Kérdőív egyes skáláin elért eredmények átlagait ismerteti a nemeknek megfelelően.

A lányok esetében elvégzett – a szemlélő magatartásminta kivételével – minden magatartásminta területén szignifikánsak az eltérések a vizsgálati csoportok között: csatlakozó beavatkozás ($t=2,76$, $p<0,01$), áldozat ($t=2,40$, $p<0,05$), támadó ($t=2,30$, $p<0,05$), segítő beavatkozás ($t=2,16$, $p<0,05$). Az eredmények alapján megállapítható, hogy a fokozott apai túlvédést átélő lányok iskolai erőszak esetén hajlamosabbak a csatlakozó beavatkozásra vagy támadóvá vagy áldozattá válni, mint a kevés apai túlvédést átélő lányok.

A szülői bánásmód hatása az iskolai erőszakkal kapcsolatban előforduló magatartásmintákra



4. ábra

A vizsgálati csoportoknak az Iskolai Erőszak Kérdőív egyes skáláin elért átlagai nemi leosztásban (apai túlvédés)

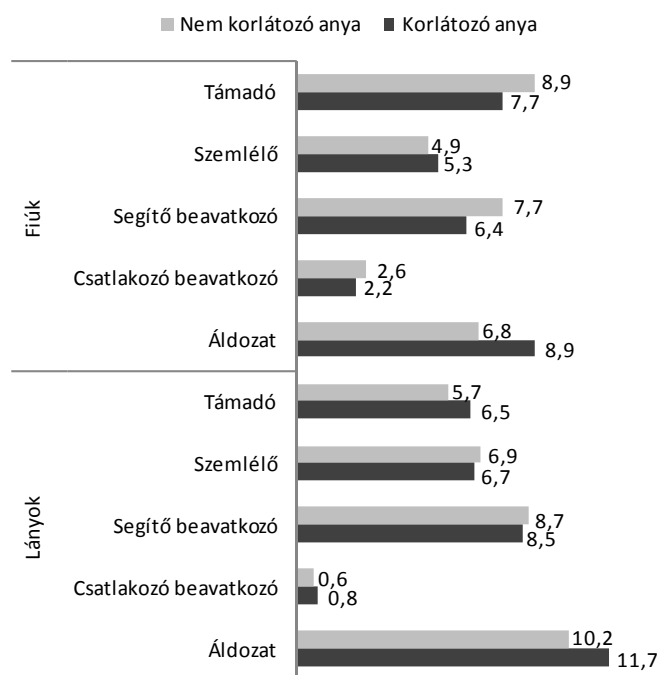
A lányoknál az áldozat magatartásminta összetevőit vizsgálva csak a kognitív viselkedésminta esetében szignifikáns az eltérés ($t=2,47$, $p<0,05$), azaz a fokozott apai túlvédést átélő lányok iskolai erőszak áldozataiként, tudatosan dolgozzák fel az erőszakot. A lányoknál a támadó magatartásminta egyes összetevői közül csak a támadásból származó előny és a fizikai agresszió viselkedésminta területén szignifikáns az eltérés: a támadásból származó előny ($t=2,45$, $p<0,05$), fizikai agresszió ($t=2,21$, $p<0,05$). Ezek az eredmények azt jelzik, hogy a fokozott apai túlvédést átélő lányok iskolai erőszak során támadóként fellépve hajlamosak a fizikai agresszióra, mely mögött elsősorban a támadásból származó előny keresése áll.

A fiúk esetében – a csatlakozó beavatkozás magatartásminta kivételével – mindegyik magatartásminta területén szignifikáns az eltérés: áldozat ($t=5,63$, $p<0,01$), támadó ($t=3,76$, $p<0,01$), szemlélő ($t=2,66$, $p<0,01$), segítő beavatkozás ($t=2,06$, $p<0,05$). A fokozott apai túlvédést átélő fiúk iskolai erőszak esetén hajlamosabbak áldozattá vagy támadóvá válni, vagy szemlélő maradni, vagy segítően beavatkozni, mint a kevés apai túlvédést átélő fiúk. A fiúknál a támadó magatartásminta összetevőit vizsgálva – a kirekesztés kivételével – minden viselkedésminta területén szignifikáns eltérések azonosítha-

tók a vizsgálati csoportok között: a támadásból származó előny ($t=3,70$, $p<0,01$), fizikai agresszió ($t=3,32$, $p<0,01$), verbális agresszió ($t=2,51$, $p<0,05$). A fokozott apai túlvédést átélő fiúk iskolai erőszak során támadóként fellépve hajlamosak a fizikai agresszióra és a verbális agresszióra, mely mögött elsősorban a támadásból származó előny keresése áll.

A fiúknál az áldozat magatartásminta összetevőinek elemzése alapján – a testi reakció viselkedésminta kivételével – minden viselkedésminta területén jelentősek az eltérések a vizsgálati csoportok között: kognitív ($t=4,98$, $p<0,01$), affektív ($t=4,71$, $p<0,01$), társas támasz hiánya ($t=202$, $p<0,05$). A fokozott apai túlvédést átélő fiúk iskolai erőszak áldozataiként erős negatív érzelmeket élnek át, tudatosan dolgozzák fel az erőszakot, miközben úgy érzik, hogy nem fogadják el őket az osztályközösségben. A fiúknál a segítő beavatkozás magatartásminta egyes összetevőit vizsgálva csak a segítségkérő beavatkozás viselkedésminta területén szignifikáns az eltérés a vizsgálati csoportok között ($t=2,55$, $p<0,05$), ami alapján a fokozott apai túlvédést átélő fiúk iskolai erőszak során segítő beavatkozóként hajlamosak a segítségkérő beavatkozásra.

A fiúknál a szemlélő magatartásminta összetevőinek vizsgálata szerint minden viselkedésminta területén szignifikánsak az eltérések távolságtartás ($t=2,34$, $p<0,05$), félelem ($t=2,00$, $p<0,05$). A fokozott apai túlvédést átélő fiúk iskolai erőszak során szemlélőként hajlamosak a távolságtartásra, ami mögött a félelem áll.



5. ábra

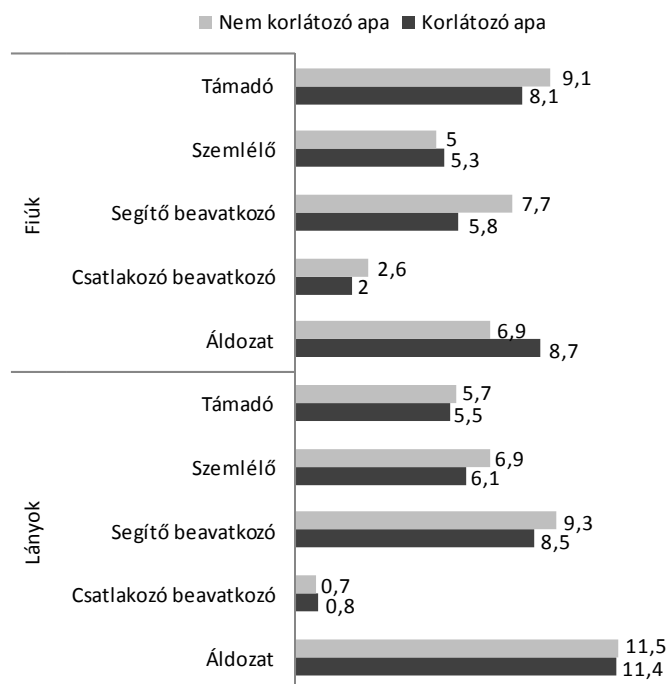
A vizsgálati csoportoknak az Iskolai Erőszak Kérdőív egyes skáláin elért átlagai a nemeknek megfelelően (anyai korlátozás)

Az 5. ábra a Szülői Bánásmód Kérdőív az anyai korlátozást vizsgáló skálán elért eredmények alapján kialakított vizsgálati csoportoknak (korlátozó anya/nem korlátozó anya) az Iskolai Erőszak Kérdőív egyes skáláin elért eredmények átlagait mutatja a nemeknek megfelelően. Az elemzés alapján a nemi hovatartozástól függetlenül egyik magatartásminta esetében sincs szignifikáns különbség a két vizsgálati csoport között.

A 6. ábra a Szülői Bánásmód Kérdőív az apai korlátozást vizsgáló skálán elért eredmények alapján kialakított vizsgálati csoportoknak (korlátozó apa/nem korlátozó apa) az Iskolai Erőszak Kérdőív egyes skáláin elért eredmények átlagait mutatja be a nemeknek megfelelően.

A lányok adatain elvégzett statisztikai elemzés alapján egyik magatartásminta esetében sincs szignifikáns különbség a két vizsgálati csoport között, fiúk körében is csak a segítő beavatkozás magatartásmintánál ($t=2,22$; $p<0,05$). A túlzott apai korlátozást átélő fiúk iskolai erőszak során hajlamosak a segítő beavatkozásra.

A fiúknál a segítő beavatkozás magatartásminta egyes összetevőit vizsgálva csak a békítő beavatkozás viselkedésminta területén szignifikáns az eltérés a vizsgálati csoportok között ($t=2,67$, $p<0,01$), azaz a túlzott apai korlátozást átélő fiúk iskolai erőszak során segítő beavatkozóként hajlamosak a békítő beavatkozásra.



6. ábra

A vizsgálati csoportoknak az Iskolai Erőszak Kérdőív egyes skáláin elért átlagai nemi leosztásban (apai korlátozás)

Az iskolai erőszak során előforduló magatartásminták kapcsolata a szülői bánásmóddal

Az iskolai erőszak során előforduló magatartásminták, valamint az anyai és az apai gondoskodás közötti kapcsolat erősségét a 2. táblázat mutatja be a nemeknek megfelelően.

2. táblázat. Az iskolai erőszak során előforduló magatartásminták, azok egyes összetevői és az anyai és az apai gondoskodás közötti kapcsolat erőssége (Pearson-féle korreláció)

Az Iskolai Erőszak Kérdőív alskálái	Lányok		Fiúk	
	Anyai gondoskodás	Apai gondoskodás	Anyai gondoskodás	Apai gondoskodás
Áldozat Skála	-0,23**	-0,23**	-0,12*	-0,20**
Kognitív (a bántás tudatos észlelése, feldolgozása)	-0,21**	-0,21**	-0,02	-0,13*
Affektív (a bántás érzelmi hatása)	-0,11	-0,11	-0,06	-0,12*
Testi reakció (a bántásra adott testi reakció)	-0,24**	-0,14*	-0,08	-0,07
Társas támasz hiánya (el nem fogadottság az osztályközösségben)	-0,17**	-0,19**	-0,28**	-0,296**
Csatlakozó beavatkozás a támadóhoz	-0,16**	-0,15**	-0,14**	-0,12*
Segítő beavatkozás Skála	0,05	0,06	0,11	0,14**
Békítő beavatkozás	0,10	0,11	0,12*	0,17**
Segítségkérő beavatkozás	0,05	0,06	0,06	0,13*
Affektív (belső feszültség a látott erőszak hatására)	-0,07	-0,04	0,08	0,05
Szemléltető Skála	-0,04	-0,03	0,01	-0,04
Távolságtartás	-0,04	-0,04	0,04	-0,01
Félelem	-0,01	-0,00	0,09	0,01
Támadó Skála	-0,25**	-0,27**	-0,11*	-0,21**
Fizikai agresszió	-0,16**	-0,14*	-0,13*	-0,22**
Verbális agresszió	-0,21**	-0,22**	-0,03	-0,12*
Kirekesztés	-0,20**	-0,21**	-0,09	-0,16**
A támadásból származó előny	-0,25**	-0,20**	-0,06	-0,09

Megjegyzés: *p<0,05; **p<0,01

A továbbiakban azokat az iskolai erőszak során előforduló magatartásmintákat és egyes összetevőiket, amelyek a lineáris korrelációs vizsgálat eredményeként szorosabb kapcsolatban állnak az anyai és az apai gondoskodással (minimálisan 0,10-es kapcsolati erősség, $p < 0,05$), többszörös lineáris regresszió-elemzésbe (stepwise method) vontuk be. Független változóként az anyai és az apai gondoskodás áll, független változóként az iskolai erőszak során előforduló magatartásminták és azok egyes összetevői kerültek. A 3. táblázat az anyai gondoskodás esetében elvégzett lineáris regresszió-elemzés eredményeit mutatja be.

3. táblázat. Az iskolai erőszak során előforduló magatartásminták és azok egyes összetevői kapcsolata az anyai gondoskodással (elfogadott modellek; $p < 0,05$)

Prediktor	Béta	t	p
Lányok: $F_{\text{totál}}=12,58$; $df=3/301$; $p < 0,01$			
Áldozat Skála	-0,17	-3,02	0,00
Támadó Skála	-0,14	-2,03	0,04
A támadásból származó előny	-0,14	-2,01	0,05
Fiúk: $F_{\text{totál}}=12,578$; $df=3/346$; $p < 0,01$			
Társas támasz hiánya	-0,29	-5,82	0,00
Fizikai agresszió	-0,20	-3,92	0,00
Békítő beavatkozás	0,11	2,05	0,04

Az anyai gondoskodás a lányoknál a vizsgálatba bevont iskolai erőszak során előforduló magatartásminták és azok egyes összetevői közül az áldozat, a támadó magatartásmintával és annak a támadásból származó előny összetevőjével mutat szoros, negatív irányú kapcsolatot. Az anyai gondoskodás a fiúknál az összetevők közül az áldozat magatartásminta társas támasz hiánya összetevőjével, a támadó magatartásminta fizikai agresszió összetevőjével áll szoros, negatív irányú, a segítő bekapcsolódás magatartásminta békítő beavatkozás összetevőjével szoros, pozitív irányú kapcsolatban. A 4. táblázat az apai gondoskodás esetében elvégzett lineáris regresszió-elemzés eredményeit mutatja be.

Az apai gondoskodás a lányoknál szoros, negatív irányú kapcsolatban áll a támadó magatartásmintával, az áldozat magatartásminta társas támasz hiánya és kognitív összetevőjével. Az apai gondoskodás a fiúknál az áldozat magatartásminta társas támasz hiánya és a támadó magatartásminta fizikai agresszió összetevőjével mutat szoros, negatív irányú, a segítő beavatkozás magatartásminta segítségkérő beavatkozás összetevőjével szoros, pozitív irányú kapcsolatot.

Az iskolai erőszak során előforduló magatartásminták és az anyai, illetve az apai túlélés közötti kapcsolat erősségét az 5. táblázat szemlélteti a nemek alapján.

4. táblázat. Az iskolai erőszak során előforduló magatartásminták és azok egyes összetevői kapcsolata az apai gondoskodással (elfogadott modellek; $p < 0,05$)

Prediktor	Béta	t	p
Lányok: $F_{\text{totál}}=15,650$; $df=2/301$; $p < 0,01$			
Támadó Skála	-0,22	-3,88	0,01
Társas támasz hiánya	-0,14	-2,44	0,02
Áldozat: kognitív	-0,12	-1,97	0,05
Fiúk: $F_{\text{totál}}=19,718$; $df=3/346$; $p < 0,01$			
Társas támasz hiánya	-0,30	-6,06	0,01
Fizikai agresszió	-0,21	-4,10	0,01
Segítségkérő beavatkozás	0,11	2,09	0,04

5. táblázat. Az iskolai erőszak során előforduló magatartásminták és azok egyes összetevői és az anyai és apai túlvédés közötti kapcsolat erőssége (Pearson-féle korreláció)

Az Iskolai Erőszak Kérdőív alszámai	Lányok		Fiúk	
	Anyai túlvédés	Apai túlvédés	Anyai túlvédés	Apai túlvédés
Áldozat Skála	0,15**	0,16**	0,23**	0,23**
Kognitív (a bántás tudatos észlelése, feldolgozása)	0,13*	0,17**	0,20**	0,21**
Affektív (a bántás érzelmi hatása)	0,13*	0,11*	0,23**	0,18**
Testi reakció (a bántásra adott testi reakció)	0,07	0,08	0,11*	0,08
Társas támasz hiánya (el nem fogadottság az osztályközösségben)	0,07	0,01	0,08	0,13*
Csatlakozó beavatkozás a támadóhoz	0,16**	0,21**	0,20**	0,10
Segítő beavatkozás Skála	0,08	0,12*	0,08	0,07
Békítő beavatkozás	0,05	0,13*	0,03	-0,01
Segítségkérő beavatkozás	0,07	0,05	0,10	0,10
Affektív (belső feszültség a látott erőszak hatására)	0,04	0,07	0,04	0,07
Szemlélő Skála	0,12*	0,10	0,14*	0,13*
Távolságtartás	0,10	0,10	0,13*	0,12*
Félelem	0,08	0,05	0,07	0,07

5. táblázat folytatása

Az Iskolai Erőszak Kérdőív alskálái	Lányok		Fiúk	
	Anyai túlvédés	Apai túlvédés	Anyai túlvédés	Apai túlvédés
Támadó Skála	0,18**	0,14*	0,24**	0,21**
Fizikai agresszió	0,15**	0,13*	0,21**	0,25**
Verbális agresszió	0,17**	0,05	0,19**	0,16**
Kirekesztés	0,10	0,06	0,15**	0,08
A támadásból származó előny	0,14*	0,18**	0,15**	0,16**

Megjegyzés: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Azokkal az iskolai erőszak során előforduló magatartásmintákkal és azok egyes összetevőivel, amelyek a lineáris korrelációs vizsgálat eredményeként szorosabb kapcsolatban álltak az anyai és az apai túlvédéssel (minimálisan 0,20-as kapcsolati erősség, $p < 0,05$), szintén többszörös lineáris regresszió-elemzést végeztünk (stepwise method). Az elemzés során függő változóként vontuk be az anyai és apai túlvédést, független változóként az iskolai erőszak során előforduló magatartásmintákat és azok egyes összetevőit. A 6. táblázat az anyai túlvédés esetében elvégzett lineáris regresszió-elemzés eredményeit mutatja be.

6. táblázat. Az iskolai erőszak során előforduló magatartásminták és azok egyes összetevői kapcsolata az anyai túlvédéssel (elfogadott modellek; $p < 0,05$)

Prediktor	Béta	t	p
Lányok: $F_{\text{totál}}=9,883$; $df=1/301$; $p < 0,01$			
Támadó Skála	0,18	3,14	0,01
Fiúk: $F_{\text{totál}}=13,995$; $df=3/346$; $p < 0,01$			
Áldozat: affektív	0,20	3,80	0,01
Csatlakozó beavatkozás	0,16	2,73	0,01
Támadó	0,14	2,51	0,04

Az anyai túlvédés a lányoknál a vizsgálatba bevont iskolai erőszak során előforduló magatartásminták és azok egyes összetevői közül csak a támadó magatartásmintával mutat szoros, pozitív irányú kapcsolatot. Az anyai túlvédés a fiúknál az áldozat magatartásmintája affektív összetevőjével, a csatlakozó beavatkozással és a támadó magatartásmintával áll szoros, pozitív irányú kapcsolatban. A 7. táblázat az apai túlvédés esetében elvégzett lineárisregresszió-elemzés eredményeit foglalja össze.

7. táblázat. Az iskolai erőszak során előforduló magatartásminták és azok egyes összetevői kapcsolata az apai túlvédéssel (elfogadott modellek; $p < 0,05$)

<i>Prediktor</i>	<i>Béta</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Lányok: $F_{\text{totál}}=9,883$; $df=1/301$; $p < 0,01$			
Csatlakozó beavatkozás	0,19	3,40	0,01
Áldozat Skála	0,17	3,00	0,01
Békítő beavatkozás	0,11	2,03	0,04
Fiúk: $F_{\text{totál}}=13,995$; $df=3/346$; $p < 0,01$			
Fizikai agresszió	0,22	4,42	0,01
Áldozat Skála	0,21	4,09	0,01

Az apai túlvédés a lányoknál a vizsgálatba bevont iskolai erőszak során előforduló magatartásminták és azok egyes összetevői közül a csatlakozó beavatkozás és áldozat magatartásmintával, valamint a segítő beavatkozás magatartásminta békítő beavatkozás összetevőjével mutatott szoros, pozitív irányú kapcsolatot. Az apai túlvédés a fiúknál az áldozat magatartásmintával és a támadó magatartásminta fizikai agresszió összetevőjével mutat szoros, pozitív irányú kapcsolatot. Az iskolai erőszak során előforduló magatartásminták és az anyai és apai korlátozás közötti kapcsolat erősségét a 8. táblázat mutatja be, nemeknek megfelelően.

8. táblázat. Az iskolai erőszak során előforduló magatartásminták és azok egyes összetevői és az anyai és apai korlátozás közötti korrelációk (Pearson-féle korreláció)

<i>Az Iskolai Erőszak Kérdőív alskálái</i>	<i>Lányok</i>		<i>Fiúk</i>	
	<i>Anyai korlátozás</i>	<i>Apai korlátozás</i>	<i>Anyai korlátozás</i>	<i>Apai korlátozás</i>
<i>Áldozat Skála</i>	0,02	0,02	0,11*	0,17**
Kognitív (a bántás tudatos észlelése, feldolgozása)	-0,01	0,00	0,04	0,10
Affektív (a bántás érzelmi hatása)	0,03	0,003	0,04	0,06
Testi reakció (a bántásra adott testi reakció)	-0,096	-0,08	0,05	0,05
Társas támasz hiánya (el nem fogadottság az osztályközösségben)	0,22**	0,20**	0,21**	0,26**
<i>Csatlakozó beavatkozás a támadóhoz</i>	0,04	-0,01	-0,06	-0,09
<i>Segítő beavatkozás Skála</i>	-0,01	-0,08	-0,11*	-0,12*
Békítő beavatkozás	-0,02	-0,05	-0,11*	-0,15**

8. táblázat folytatása

Az Iskolai Erőszak Kérdőív alskálái	Lányok		Fiúk	
	Anyai túlvédés	Apai túlvédés	Anyai túlvédés	Apai túlvédés
Segítségkérő beavatkozás	0,01	-0,06	-0,05	-0,05
Affektív (belső feszültség a látott erőszak hatására)	-0,00	-0,05	-0,09	-0,08
Szemlélő Skála	-0,01	-0,04	-0,01	0,00
Távolságtartás	-0,03	-0,09	-0,03	-0,02
Félelem	0,04	0,04	0,06	0,05
Támadó Skála	0,06	-0,01	-0,04	0,00
Fizikai agresszió	0,03	-0,04	0,01	0,01
Verbális agresszió	0,08	0,00	-0,14*	-0,10
Kirekesztés	0,02	0,01	-0,00	0,06
A támadásból származó előny	0,05	0,01	0,04	0,03

Megjegyzés: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Azokat az iskolai erőszak során előforduló magatartásmintákat és azok egyes összetevőit, amelyek a lineáris korrelációs vizsgálat eredményeként szorosabb kapcsolatban álltak az anyai és apai korlátozással (minimálisan 0,20-as kapcsolati erősség, $p < 0,05$), többszörös lineáris regresszió-elemzésbe (stepwise method) vontuk be. Független változóként az anyai és az apai korlátozást, független változóként az iskolai erőszak során előforduló magatartásminták és azok egyes összetevőit. A 9. táblázat az anyai korlátozás esetében elvégzett lineáris regresszió elemzés eredményeit mutatja be.

9. táblázat. Az iskolai erőszak során előforduló magatartásminták és azok egyes összetevői kapcsolata az anyai korlátozással (elfogadott modellek; $p < 0,05$)

Prediktor	Béta	t	p
Fiúk: $F_{\text{totál}}=8,188$; $df=3/346$; $p < 0,000$			
Társas támasz hiánya	0,17	3,27	0,01
Verbális agresszió	-0,14	-2,61	0,01
Segítő beavatkozás	-0,13	-2,31	0,02

Az anyai korlátozás a lányoknál a vizsgálatba bevont iskolai erőszak során előforduló magatartásminták és azok egyes összetevői közül egyikkel sincs szignifikánsan szoros kapcsolatban. Az anyai korlátozás a fiúknál az áldozat magatartásminta társas támasz hiánya összetevőjével szoros, pozitív irányú, a segítő beavatkozás magatartásmintával és a támadó magatartásminta verbális agresszió összetevőjével szoros, ám negatív irányú

kapcsolatban áll. A 10. táblázat az apai korlátozás esetében elvégzett lineáris regresszió elemzés eredményeit mutatja be.

10. táblázat. Az iskolai erőszak során előforduló magatartásminták és azok egyes összetevői kapcsolata az apai korlátozással (elfogadott modellek; $p < 0,05$)

Prediktor	Béta	t	p
Fiúk: $F_{\text{totál}}=16,552$; $df=2/346$; $p < 0,000$			
Társas támasz hiánya	0,26	5,02	0,01
Békítő beavatkozás	-0,13	-2,46	0,02

Az apai korlátozás a lányoknál a vizsgálatba bevont iskolai erőszak során előforduló magatartásminták és azok egyes összetevői közül egyikkel sem mutat szoros kapcsolatot. Az apai korlátozás a fiúknál az áldozat magatartásminta társas támasz hiánya összetevőjével szoros pozitív irányú, a segítő beavatkozás magatartásminta békítő beavatkozás összetevőjével szoros, ám negatív irányú kapcsolatban áll.

Összegzés

Kutatásunk célja annak feltárása volt milyen összefüggés áll fenn a különböző szülői bánásmódok (anyai és apai gondoskodás, anyai és apai túlvédés, anyai és apai korlátozás) és az iskolai erőszakkal kapcsolatban kimutatott egyes magatartásminták (áldozat, támadó, csatlakozó beavatkozás, segítő beavatkozás, szemléltető) között. Az eredmények alapján az iskolai erőszak során előforduló magatartásminták a szülői bánásmód egyes dimenziói közül legszorosabb kapcsolatot az anyai és az apai gondoskodással mutatják.

Első kutatási hipotézisünket, miszerint a szülői gondoskodás hiánya iskolai erőszak során elsősorban a támadó és a támadóhoz való csatlakozás magatartásminták megjelenését segíti elő, csak részben igazolták az adatok, hiszen a kevés anyai gondoskodást kapó tanulók iskolai erőszak esetén – nemi hovatartozástól függetlenül – hajlamosabbak támadóvá válni.

Ugyanakkor a támadóvá válás háttértényezői eltérően alakultak a fiúk és a lányok esetében: míg a fiúknál a fizikai agresszió kiélésére való hajlandóság, addig a lányoknál a támadásból származó előny átélése volt a támadó viselkedés legfontosabb háttértényezője. A kevés anyai gondoskodás a fiúk esetében hajlamosít az otthoni elnemfogadottság érzésének az iskolai osztályközösségben való átélésére is, valamint arra, hogy egy-egy iskolai erőszak során ne avatkozzon be békítőleg. A támadásból származó előny átéléseinek a kimutatása megerősíti Sutton és munkatársai (1999) azon nézetét, miszerint néhány bántalmazó rendelkezhet a tudatelmélettel, mert olyan sebezhető gyerekeket céloznak meg, akik eltűrik a zaklatást és nagy valószínűséggel nem kapnak támogatást a társaiktól.

A kevés apai gondoskodásban részesülő tanulók iskolai erőszak esetén – szintén nemi hovatartozástól függetlenül – hajlamosak arra, hogy az otthoni elnemfogadottság érzését az iskolai osztályközösségben is átéljék. E mellett az apai gondoskodás hiánya eltérő hatást vált ki a fiúknál és a lányoknál iskolai erőszak során. A lányok hajlamosabbak általános értelemben támadóvá válni, a fiúk hajlamosabbak a fizikai agresszió kiélésére, valamint arra, hogy iskolai erőszak során ne avatkozzanak be segítségkérően. Kutatásunk során nem vizsgáltuk azt, hogy mi állhat a szülői gondoskodás hiánya mögött, de ezek az eredmények megerősítik *Gorman* és munkatársai (1996) kutatási eredményeit, akik a családi összetartás hiányát, valamint *Farrington* (1991) kutatási eredményeit, aki az elégtelen szülői felügyeletet találták a támadó magatartás hátterében. Mindkettő mögött feltételezhető a szülői gondoskodás alacsony szintje.

Második kutatási hipotézisünket (a szülői túlvédés iskolai erőszak során elsősorban az áldozat vagy a szemlélő magatartásminták megjelenését segíti elő), szintén csak részben, az apai túlvédés esetében igazolták az adatok, amelyek szerint az iskolai erőszak során előforduló egyes magatartásminták szoros kapcsolatban állnak az anyai és az apai túlvédéssel, azonban az apai túlvédés eltérően hat, mint az anyai túlvédés, mert más magatartásmintát hív elő iskolai erőszak során.

Mindemellett azonosítottuk azt, hogy az anyai túlvédés iskolai erőszak esetén erősebb befolyást gyakorol a fiúkra, mint a lányokra. A túlvédő anyák fiai iskolai erőszak során hajlamosak csatlakozni a támadóhoz vagy ők maguk is támadóvá válnak. Iskolai erőszak áldozatává válva hajlamosak erős negatív érzelmek átélésére. A túlvédő anyák lányai iskolai erőszak során szintén hajlamosak támadóvá válni. A túlvédő apa lányai iskolai erőszak során hajlamosak áldozattá válni, vagy csatlakozni a támadóhoz, esetleg békítően beavatkozni. A túlvédő apai fiai szintén hajlamosak áldozattá válni vagy fizikai agressziót alkalmazni. Ezek az eredmények leginkább a homofília- és a vonzáselmélettel magyarázhatóak. Az otthoni túlvédő környezetből kiszabadulva az ilyen tanulók esetében felerősödhetnek a kortárs csoport hatásai.

Espelage és *Swearer* (2003) szerint a homofíliahatás erős a támadóknál és azoknál a tanulóknál, akik támadókkal barátkoznak. A vonzáselmélet szerint a fiatal serdülőknek szükségük van arra, hogy a szülőkről leváljanak és kapcsolatokat alakítsanak ki a kortársaikkal, akik hasonló tulajdonságokkal rendelkeznek, mint ők. Teszik ezt azért, hogy kifejezzék a függetlenségüket, ami a túlvédő szülők esetében jelentősen korlátozott. A fiatal serdülők az általános iskolából a középiskolába való átmeneti időszakban elsősorban az agresszív társakhoz vonzódnak (*Bukowski* és mtsai, 2000).

Harmadik kutatási hipotézisünket (a szülői korlátozás és az azzal együtt járó szigorú szülői bánásmód iskolai erőszak során elsősorban a támadó és a támadóhoz való csatlakozás magatartásminták megjelenését segíti elő), nem igazolták az eredmények, hiszen az adatok alapján az iskolai erőszak során előforduló egyes magatartásminták legkevésbé az anyai és az apai korlátozással vannak kapcsolatban.

Míg a lányok esetében sem az anyai, sem az apai korlátozás nem volt kapcsolatban egyik iskolai agresszió során előforduló magatartásmintával sem, addig a fiúknál mind az anyai, mind az apai korlátozás az iskolai osztályközösségben való elnemfogadottság érzésének az átélésére hajlamosított. Az eredmények alapján a túlzottan korlátozó anyák fiai iskolai erőszak során kevésbé hajlandóak segítő beavatkozóként fellépni, valamint

tartózkodnak a verbális agressziótól, illetve a túlzottan korlátozó apák fiai iskolai erőszak során kevésbé hajlandók békítő beavatkozóként fellépni.

Kutatási eredményeink értelmében az iskolai erőszak bonyolult jelenségvilága csak akkor érthető meg igazán, ha az egyéni és a situációs tényezőket egyaránt figyelembe vesszük egy-egy konkrét eset vizsgálatánál.

Irodalom

- Baldry, A. C. (2003): Bullying in schools and exposure to domestic violence. *Child Abuse and Neglect*, **27**. 6. sz. 713–732.
- Berdondini, L. és Smith, P. K. (1996): Cohesion and power in the families of children involved in bully/victim problems at school: An Italian replication. *Journal of Family Therapy*, **18**. 1. sz. 99–102.
- Bowers, K., Smith, P. K. és Binney, V. (1994): Perceived family relationships of bullies, victims, and bully/victims in middle childhood. *Journal of Social and Personal Relationships*, **11**. 2. sz. 215–232.
- Berndt, T. J. (1982): The features and effects of friendship in early adolescence. *Child Development*, **53**. 6. sz. 1447–1460.
- Bukowski, W. M., Sippola, L. A. és Newcomb, A. F. (2000): Variations in patterns of attraction to same- and other-sex peers during early adolescence. *Developmental Psychology*, **36**. 1. sz. 147–154.
- Cairns, R. B. és Cairns, B. D. (1994): *Lifelines and risks: Pathways of youth in our time*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Crick, N. R. és Dodge, K. A. (1994): A review and reformulation of social information-processing mechanisms in children's social adjustment. *Psychological Bulletin*, **115**. 1. sz. 74–101.
- Dishion, T. J., French, D. C. és Patterson, G. R. (1995): The development and ecology of antisocial behavior. In: Cicchetti, D. és Cohen, D. J. (szerk.): *Developmental Psychopathology: Risk, disorder and adaptation*. John Wiley and Sons, New York. 421–471.
- Einarsen, S., Hoel, H., Zapf, D. és Cooper, C. L. (2003): The concept of bullying at work: The European tradition. In: Einarsen, S., Hoel, H., Zapf, D. és Cooper, C. L. (szerk.): *Bullying and emotional abuse in the workplace. International perspectives in research and practice*. Taylor and Francis, London. 3–30.
- Espelage, D. L. és Swearer, S. M. (2003): Research on School Bullying and Victimization: What Have We Learned and Where Do We Go From Here? *School Psychology Review*, **32**. 3. sz. 365–383.
- Farrington, D. P. (1991): Childhood aggression and adult violence: Early precursors and later-life outcomes. In: Pepler, D. J. és Rubin, K. H. (szerk.): *The development and treatment of childhood aggression*. NJ, Erlbaum, Hillsdale. 5–29.
- Farrington, D. P. (2005, szerk.): *Integrated Developmental and Life-course Theories of Offending*. Transaction Publishers, New Brunswick.
- Figula Erika (2004): *Iskolai zaklatás – iskolai erőszak pszichológusszemmel*. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Közalapítvány Füzetek 12. Szabolcs-Szatmár-Bereg M. Tud. Alapítvány, Nyíregyháza.
- Gorman-Smith, D., Tolan, P. H., Zelli, A. és Huebner, L. R. (1996): The relation of family functioning to violence among inner-city minority youth. *Journal of Family Psychology*, **10**. 2. sz. 115–129.
- Henggeler, S. W., Schoenwald, S. K., Bourdin, C. M., Rowland, M. D. és Cunningham, P. B. (1998): *Multisystemic treatment of anti social behavior in children and adolescents*. The Guilford Press, New York.
- Ireland, J. L. (1999): Bullying behaviors amongst male and female prisoners: A study of young offenders and adults. *Aggressive Behavior*, **25**. 2. sz. 162–178.

A szülői bánásmód hatása az iskolai erőszakkal kapcsolatban előforduló magatartásmintákra

- Kolbert, J. B., Crothers, L. M. (2003): Bullying and evolutionary psychology: The dominance hierarchy among students and implications for school personnel. *Journal of School Violence*, **2**. 1. sz. 73–91.
- Leslie, A. M. (1987): Pretense and representation: The origins of „theory of mind”. *Psychological Review*, **94**. 4. sz. 412–426.
- Leung, M. C. (1994): Social cognition and social networks of Chinese school children. *Dissertation Abstracts International*. Hong Kong, 54.
- Loeber, R. és Dishion, T. (1983): Early predictors of male delinquency: A review. *Psychological Bulletin*, **94**. 1. sz. 68–99.
- Main, M., Kaplan, N. és Cassidy, J. (1985): Security in infancy, childhood, and adulthood: A move to the level of representation. *Research in Child Development*, **50**. 1. sz. 1–2.
- Olweus, D. (1980): Familial and temperamental determinants of aggressive behavior in adolescent boys: A causal analysis. *Developmental Psychology*, **1**. 5. sz. 644–660.
- Olweus, D. (1993): Bully/victim problems among school children: Long-term consequences and an effective intervention program. In: Hodhings, S. (szerk.): *Mental disorder and crime*. CA: Sage Publications, Newbury Park. 317–349.
- Olweus, D. (1994): Bullying at school: Long-term outcomes for the victims and an effective intervention program. In: Huessmann, L. R. (szerk.): *Aggressive Behavior: Current Perspectives*. Plenum, New York. 97–130.
- Parker, G. (1981): Parental representations of patients with anxiety neurosis. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, **63**. 1. sz. 33–36.
- Pellegrini, A. D. (2002). Bullying and victimization in middle school: A dominance relations perspective. *Educational Psychologist*, **37**. 2. sz. 151–163.
- Pellegrini, A. D. és Long, J. (2002): A longitudinal study of bullying, dominance, and victimization during the transition from primary to secondary school. *British Journal of Developmental Psychology*, **20**. 2. sz. 259–280.
- Pellegrini, A. D. és Bartini, M. (2001): Dominance in early adolescent boys: Affiliative and aggressive dimension and possible functions. *Merrill-Palmer Quarterly*, **47**. 2. sz. 142–163.
- Roland, E. és Galloway, D. (2002): Classroom influences on bullying. *Educational Research*, **44**. 3. sz. 299–312.
- Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Björkqvist, K., Österman, K. és Kaukiainen, A. (1996): Bullying as a group process: participant roles and their relations to social status within the group. *Aggressive Behavior*, **22**. 1. sz. 1–15.
- Smith, P. K., Madsen, K. C. és Moody, K. C. (1999): What causes the age decline in reports of being bullied at school? Toward a developmental analysis of risks of being bullied. *Educational Research*, **41**. 2. sz. 267–285.
- Sutton, J., Smith, P. K. és Swettenham, J. (1999): Bullying and „theory of mind”: A critique of the „social skills deficit” view of anti-social behaviour. *Social Development*, **8**. 1. sz. 117–127.
- Swearer, S. M. és Doll, B. (2001): Bullying in schools: An ecological framework. *Journal of Emotional Abuse*, **2**. 1. sz. 7–23.
- Thornberry, T. P. (1994): *Violent families and youth violence*. Department of Justice, Washington.
- Tolan, P. H., Cromwell, R. E. és Braswell, M. (1986): The application of family therapy to juvenile delinquency: A critical review of the literature. *Family process*, **15**. 5. sz. 619–649.
- Tóth Ildikó és Gervai Judit (1999): Szülői Bánásmód Kérdőív (H-PBI). A Parental Bonding Instrument magyar változata. *Magyar Pszichológiai Szemle*, **54**. 4. sz. 551–566.
- Vassné Figula Erika, Margitics Ferenc, Barcsa Lászlóné, Madácsi Mária, Pauwlik Zsuzsa és Rozgonyi Tiborné (2009): *Az Iskolai Erőszak Kérdőív* (felhasználó kézikönyv). Krúdy Könyvkiadó, Nyíregyháza.

Margitics Ferenc, Figula Erika, Pauwlik Zsuzsa és Szatmári Ágnes

Wolke, D., Woods, S., Bloomfield, L. és Karstadt, L. (2000): The association between direct and relational bullying and behavior problems among primary school children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, **41**. 6. sz. 989–1002.

ABSTRACT

FERENC MARGITICS, ERIKA FIGULA, ZSUZSA PAUWLIK AND ÁGNES SZATMÁRI: THE EFFECT OF PARENTAL TREATMENT ON BEHAVIOURS THAT OCCUR IN SCHOOL BULLYING

This study examines the relationship between certain kinds of parental treatment (such as parental solicitude, overprotection and restriction) and behaviours that occur in school bullying (victim, bully, intervener-participant, helper-participant and bystander). 647 (301 female and 346 male) elementary and secondary school pupils participated in the survey. We used the School Bullying Questionnaire to identify behaviours that arise in school bullying and the Parental Treatment Questionnaire to examine the social background factors of the family. Our results showed a close correlation between certain behaviours tied to school bullying and one dimension of parental treatment, maternal and paternal solicitude. Less parental solicitude predisposed children to becoming bullies, independently of gender differences. The background factors of a child being a bully differed for boys and girls. Behaviours that occur in school bullying also demonstrated a close correlation with parental overprotection. Paternal overprotection induced different behaviour in school bullying than did maternal overprotection. Children who experienced maternal overprotection were inclined to be bullies – independently of gender differences. Maternal overprotection in boys exerted a stronger influence than it did in girls. Indeed, boys who were overprotected by their mothers gladly joined in the bullying. In contrast, children who experienced paternal overprotection – independently of gender differences – tended to become victims, or, in the case of boys, they were more likely to use physical aggression. Behaviours found in school bullying were less associated with parental restriction. For girls, neither maternal nor paternal restriction related to the behaviours that arise in school aggression. For boys, both maternal and paternal restrictions were conducive to a feeling of exclusion from the class.

Magyar Pedagógia, **110**. Number 3. 211–238. (2010)

Levelezési cím/ Address for correspondence: Margitics Ferenc, Figula Erika, Pauwlik Zsuzsa és Szatmári Ágnes, Nyíregyházi Főiskola, Pszichológia Tanszék, H-4400 Nyíregyháza, Sóstói u. 31/b.